

ضرورت توجه به دو حوزه حاکمیتی و کاربری فضای مجازی

گفت‌وگو با محمدرضا سیفی، فعال و پژوهشگر فضای مجازی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رساله جامع علوم انسانی

اشاره

اهمیت فضای مجازی و فراگیری آن، موجب شده است که مقام معظم رهبری در جلسات و دیدارهای عمومی، بارها در باب فضای مجازی سخن گفته‌اند. وضعیت نابسامان فعلی فضای مجازی در ایران و بحث و گفت‌وگو و اختلاف نظرها در این باره، همچنان وجود دارد؛ اما باید گفت که فرمایش‌های ایشان در این خصوص، کامل و روشن‌گر است.

متأسفانه، هرکس برای تبیین یا اثبات نظر خود در مورد فضای مجازی، تنها به گوشه‌ای از سخنان ایشان توجه می‌کند و از نگاه جامع به تمام بیانات و فرمایش‌های ایشان غفلت می‌ورزد. سخنان ایشان در باب فضای مجازی را می‌توان به دو حوزه حاکمیتی و کاربری فضای مجازی تقسیم کرد.

در این گفت‌وگو، با جناب آقای محمدرضا سیفی، فعال و پژوهشگر فضای مجازی، در باره این دو حوزه به بحث نشستیم.

کلیدواژه‌گان: فضای مجازی، فیلترینگ، شورای عالی فضای مجازی.

فهم منظومه فکری رهبر انقلاب در عرصه فناوری‌های نوظهور ارتباطی چه ضرورتی دارد؟

بحث ما در منظومه فکری مقام معظم رهبری در مورد فناوری‌های نوظهور ارتباطی و به‌خصوص فضای مجازی است. اینکه عرض می‌کنم منظومه فکری، برای این است که امروزه هرکسی یکی دو مورد از صحبت‌های ایشان را می‌شنود و به بقیه توجهی نمی‌کند؛ یعنی به فهم جامعی از صحبت‌های مقام معظم رهبری راه پیدا نمی‌نماید؛ اما می‌دانیم که دریافت‌های متفاوتی در باره نگرش ایشان از فضای مجازی وجود دارد که برخی موارد این دریافت‌ها، در تقابل با هم قرار می‌گیرند و متفاوت هستند.

اگر به‌دقت تمام صحبت‌های رهبر معظم انقلاب در باره فناوری‌های نوظهور ارتباطی و به‌ویژه فضای مجازی را کنار هم بگذاریم و یک کار دقیق علمی انجام بدهیم، می‌توانیم به یک وحدت علمی در باره تفکر ایشان در مورد فضای مجازی برسیم و این نوع تبیین، می‌تواند همه دستداران ایشان و دلسوزان را متقاعد سازد.

اگر بخواهیم در باره فضای مجازی سخن بگوییم، باید به چه عرصه‌هایی توجه داشته باشیم؟

مقدمتاً در مورد فضای مجازی عرض می‌کنم که فضای مجازی، دو حوزه یا عرصه کلی دارد: الف. حوزه حاکمیتی و مدیریتی؛ ب. حوزه کاربری و مصرف. از صحبت‌های مقام معظم رهبری که در این دو حوزه مطرح شده، برخی صحبت‌ها در حوزه حاکمیتی و مدیریتی است و بعضی از سخنان، به عرصه کاربری و مصرف مربوط می‌شود. در برخی از این صحبت‌ها، ایشان به‌شدت از وضعیت فضای مجازی نگران و ناراحت است و وضعیت فضای مجازی ما را برنمی‌تابد و صحبت‌هایی شبیه این دارند که در فضای مجازی، باید انقلابی صورت بگیرد. ایشان می‌فرماید:

همان‌گونه که در سال ۵۷ یک نظامی را برداشتیم و یک نظام دیگر را سر کار آوردیم، در فضای مجازی هم باید این اتفاق رخ بدهد.

ایشان در جایی دیگر اظهار داشته‌اند:

«فضای مجازی، حقیقتاً به قتلگاه نوجوانان و جوانان بدل شده است. منطقه عظیمی از این فضا، اکنون در دست دشمن است. باید دشمن را از فضای مجازی برانید و بتارنید.» (بیانات معظم‌له در جمع مسئولان جبهه فرهنگی انقلاب، ۱۹ آبان ۱۳۹۵) و یا در

جای دیگر، اینترنت بدون فیلتر را به سگ هاری تشبیه می‌کنند که در بین خانواده‌ها فرستاده باشیم: «اینترنت، یکی از نعم بزرگ الهی است؛ اما در عین حال، یک نعمت بزرگ هم هست؛ یعنی یک چاقوی دو دم و خطرناک... اینترنت الآن مثل یک جریان افسارگسیخته است... این، مثل آن است که کسی یک سگ وحشی را بیاورد؛ بگویند: قلاده‌اش کو؟، بگویند: سفارش کرده‌ایم آهنگر قلاده را بسازد!» (بیانات معظم‌له در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۲۶ آذر ۱۳۸۱)

یا در فرازی دیگر، دستور داده‌اند که باید اینترنت ما، به بالاترین حد از سلامت و امنیت برسد؛ درحالی‌که پایین‌ترین حد از سلامت و امنیت را دارد. یا صحبت راهبردی دیگر ایشان، این است که فضای مجازی می‌تواند مفید باشد؛ به شرطی که سلطه دشمن را

اهمیت فضای مجازی و فراگیری آن، موجب شده است که مقام معظم رهبری در جلسات و دیدارهای عمومی، بارها در باب فضای مجازی سخن گفته‌اند. وضعیت نابسامان فعلی فضای مجازی در ایران و بحث و گفت‌وگو و اختلاف نظرها در این باره، همچنان وجود دارد؛ اما باید گفت که فرمایش‌های ایشان در این خصوص، کامل و روشنگر است.

متأسفانه، هر کس برای تبیین یا اثبات نظر خود در مورد فضای مجازی، تنها به گوشه‌ای از سخنان ایشان توجه می‌کند و از نگاه جامع به تمام بیانات و فرمایش‌های ایشان غفلت می‌ورزد

از آن سلب کنیم. معنا ندارد به فرض اینکه ما بخواهیم رادیو و تلویزیون داشته باشیم، آن را به دست دشمنانمان بدهیم. اینترنت و شبکه‌های اطلاعاتی هم این‌گونه است؛ اینها ابزار سلطه دشمن هستند. هرکسی این نوع صحبت‌های ایشان را می‌شنود، تصور می‌کند که حضرت آقا به شدت با این فضا مشکل دارند و این فضا را قبول ندارند؛ درحالی‌که ایشان با اصل فضای مجازی هیچ مشکلی ندارند.

از سخنان ایشان در حوزه کاربری فضای مجازی هم نمونه‌هایی بفرمایید.

- رهبر معظم انقلاب، در حوزه کاربری فضای مجازی نیز صحبت‌هایی دارند که باید محل توجه قرار بگیرد؛ به‌عنوان مثال، می‌فرمایند:
- «یکی از خصوصیات ممتاز دیگر امروز، آماده بودن وسایل رساندن پیام است؛ همین فضای مجازی که این برادرمان به تفصیل و خیلی خوب بیان کردند و تعبیر خوبی است که ایشان کرد و به ذهن بنده هم اتفاقاً همین تعبیر قبلاً رسیده بود که اسمش فضای مجازی است؛ درحالی‌که واقعاً فضای حقیقی است؛ یعنی این فضا، درون زندگی بسیاری از مردم حضور دارد. خب، همین فضای مجازی، یک ابزار است؛ یک ابزار بسیار کارآمد برای اینکه شما بتوانید پیامتان را به اقصی نقاط دنیا برسانید، به گوش همه برسانید. این [امکان،] دیروز نبود؛ امروز هست. یکی از امتیازات، این است.» (بیانات معظم‌له در دیدار طلاب حوزه‌های علمیه استان تهران، ۶ شهریور ۱۳۹۶)
- به بیان دیگر، باید از فضای مجازی استفاده کنیم. این، تریبونی

است که می‌توانیم حرفمان را به جاهای مختلف دنیا ببریم. این فرمایش‌ها را ایشان در سال‌های مختلف داشته‌اند؛ حتی از طلاب خواستند تا در فضای مجازی به شبهات پاسخ بدهند. ما باید باور کنیم فضای مجازی امروز، فضایی است که بسیاری از عرصه‌ها را تسخیر کرده است و ایشان می‌فرمایند که ما باید به این فضای گسترده، ورود داشته باشیم.

آیا فضای مجازی کنونی با منویات رهبر معظم انقلاب همسوست؟

چیزی که مسلم است، این است که امروز فضای مجازی ما، به‌خصوص در حوزه شبکه‌های اجتماعی، با مبانی حضرت آقا

فضای مجازی، دو حوزه یا عرصه کلی دارد: الف. حوزه حاکمیتی و مدیریتی؛ ب. حوزه کاربری و مصرف. از صحبت‌های مقام رهبری که در این دو حوزه مطرح شده، برخی صحبت‌ها در حوزه حاکمیتی و مدیریتی است و بعضی از سخنان، به عرصه کاربری و مصرف مربوط می‌شود. در برخی از این صحبت‌ها، ایشان به شدت از وضعیت فضای مجازی نگران و ناراحت است و وضعیت فضای مجازی ما را برنمی‌تابد

در زمانی که تماس بدنی لازم باشد، اشکال شرعی دارد و حرام است و زن نمی‌تواند نزد پزشک مرد عمل کند و برعکس؛ مگر در مقام ضرورت. ایشان این را حرام می‌دانند و حتی چند وقت قبل، مجموعه سپاه، قسمتی از بیمارستانشان به نام بیمارستان نجمیه را کاملاً زنانه کردند و سردر آنجا نوشتند: «امام خامنه‌ای: بنده به آرزوی دیرینه خودم رسیدم.» یعنی آرزوی ایشان این بود که این مسئله رعایت شود و تقریباً همه فقهای ما این نظر را دارند و ایشان هم این قدر تأکید داشته‌اند.

حالا شما فرض کنید که ما در جامعه‌ای هستیم که بیمارستان مخصوص زنان، با وجود حکم حضرت آقا و آرزویی که داشتند، وجود نداشته باشد؛ حکم اولیه مراجعه زن به پزشک مرد، حرمت است؛ اما از باب ضرورت، وجوب دارد؛ چون پزشک زن یا بیمارستان مخصوص زنان، وجود ندارد. پس، این، دو حرف شد؛ ایشان در رساله می‌فرمایند: حرام است و جای دیگر دستور می‌دهند که شما باید بروید و اگر نروید، ضمان دارید. ایشان و قالب فقهای ما می‌فرمایند: مراجعه زن به پزشک مرد، در معاینه جسمی حرام است؛ مگر در مقام ضرورت؛ چون ضرورت بوده، اجازه می‌دهند؛ بلکه دستور می‌دهند و واجب می‌کنند.

همسو نیست. فعالیت آزاد شبکه‌های اجتماعی خارجی در کشور، ده‌ها قانون کشور را نقض می‌کند. به فرموده رهبر انقلاب: فضای مجازی می‌تواند مفید باشد؛ به شرط اینکه سلطه دشمن را از ما سلب کند. امروز مفاد قاعده فقهی «نفی سبیل»، رعایت نمی‌شود و دشمن به وسیله این شبکه‌های اجتماعی، بر ما سلطه اطلاعات و امنیتی و فرهنگی دارد. این چیزی است که با فقه ایشان و قالب فقهای شیعه، تناسب ندارد. چندین قاعده فقهی در اینجا وجود دارد که جزو مبانی فقهی حضرت آقا است و با این مسئله، تناسبی ندارد.

به‌عنوان نمونه، اینکه در فضای مجازی محتوای مجرمانه وجود دارد، با مبانی رهبری تناسب ندارد و ایشان نمی‌پسندند که بگوییم یک چیزی آزاد باشد و به مردم توصیه کنیم خوب استفاده کنند. بنابراین، ایشان دستور دادند که به سرعت کاری انجام بدهید که مردم به امثال این پلتفرم‌های خارجی نیازی نداشته باشند و در برنامه ششم توسعه، شبکه اجتماعی داخلی داشته باشیم و تأکید داشتند که زیرساخت‌های ما باید به سویی برود که وضعیت مطلوبی داشته باشند و در احکامی که به اعضای شورای عالی فضای مجازی و جاهای دیگر داده‌اند، این تأکیدات وجود دارد.

با وجود اینکه فضای مجازی فعلی هنوز به استانداردهای مدنظر رهبر انقلاب نرسیده، چرا از این فضا استفاده می‌شود؟

به اصطلاح فقها، از باب ضرورت است. مقام معظم رهبری، از نظر فقهی، نظرشان این است که رفتن زن نزد مرد برای مداوا

اینکه در فضای مجازی محتواهای

مجرمانه وجود دارد، با مبانی

رهبری تناسب ندارد و ایشان

نمی‌پسندند که بگوییم یک چیزی

آزاد باشد و به مردم توصیه کنیم

خوب استفاده کنند. بنابراین، ایشان

دستور دادند که به سرعت کاری

انجام بدهید که مردم به امثال این

پلتفرم‌های خارجی نیازی نداشته

باشند و در برنامه ششم توسعه، شبکه

اجتماعی داخلی داشته باشیم

به خصوص شبکه‌های اجتماعی صهیونیستی مانند اینستاگرام و تلگرام و فیس‌بوک هستند که حوزه کاری آنها، بیشتر به تله شبیه است؛ ولی حضرت آقا می‌فرمایند: کسانی که می‌توانند و فاسد نمی‌شوند و رنگ نمی‌گیرند و می‌توانند تأثیرگذار باشند، اجازه ورود دارند؛ یعنی ایشان حتی به صورت عمومی به جوانان و نوجوان اجازه حضور در شبکه‌های اجتماعی را ندادند. این مطلب، شبیه آن است که به شهر ما حمله شده و در دست نیروی ما فقط اسلحه سبک است و شهر ما را با بالگرد مورد حمله قرار داده‌اند؛ دو کار می‌توانیم انجام بدهیم: یکی اینکه فرار کنیم تا دشمن بر شهر مسلط شود. دوم اینکه جنگ را با همین وضعیت و با سلاح‌های سبک ادامه بدهیم. خب، بدیهی است که این مسئله، عاقلانه نیست و باید چاره‌ای اندیشیده شود.

مقام معظم رهبری از نظامیان خواسته بودند که سه شاخصه

اگر در فضای مجازی ضرورتی وجود نداشت، ایشان چنین دستوری نمی‌داد و بلکه حرام می‌دانست؛ یعنی ادامه حضور جامعه در این فضای مجازی که به فرموده ایشان، به قتلگاه جوانان و نوجوان تبدیل شده است، حتی یک روز هم پسندیده نیست و در حال حاضر، از باب اضطرار از آن استفاده می‌کنیم.

نسل‌های بعدی به ما خواهند خندید که ما برای چند ارتباط ساده، این اندازه امتیاز به دشمنان خود داده و او را به اطلاعات مردم و کشور مسلط کرده‌ایم و این را می‌توانستیم خودمان داشته باشیم؛ اما این کار را نکردیم. بنابراین، ایشان در باره فضای مجازی، دو حرف دارند: یکی اینکه این فضا مطلوب نیست و باید به سرعت این فضای مطلوب را آماده کنیم و دیگر اینکه حالا که به فضای مطلوب نرسیدیم، چه کنیم؟

خطرناک‌ترین سرویس‌های این فضا، شبکه‌های اجتماعی و

چهارشنبه گیتیم انسانی و مطالعات فرهنگی
مجله جامع علوم انسانی

حوزه مصرف، پایین‌ترین حد فناوری است. حضرت آقا دوست دارند که ما سازنده شبکه اجتماعی باشیم؛ اما آمریکا اصرار دارد که ما استفاده‌کننده شبکه‌های اجتماعی مانند اینستاگرام و تلگرام باشیم؛ ولی اگر بخواهیم به یک‌هزارم این فناوری دسترسی پیدا کنیم، ده‌ها مانع بر سر راه ما قرار می‌دهند و متأسفانه، برخی افراد در این خصوص دچار فهم غلط شده‌اند و از صحبت‌های ایشان آن چیزی را اراده می‌کنند که دشمن می‌خواهد

به شدت فشار می‌آورد که ایران نباید هیچ نوع مانعی در دسترسی جوانان به شبکه‌های اجتماعی ایجاد کند. در واقع، دنبال این است که اینترنت کشور پُرسرعت شود. اسناد این مطالب، وجود دارد؛ ولی اگر شما بخواهید شبکه ملی یا شبکه اجتماعی داخلی را راه بیندازید، مانع‌تراشی می‌کنند. ما در زمینه فناوری‌های مرتبط با فضای مجازی، تحریم هستیم و دسترسی نداریم.

یکی از مواهب مهم اینترنت، دسترسی به مبانی مهم علمی است که کشور ما در این مسئله، تحریم است. آنها دوست دارند ما در حوزه مصرف باشیم. جمع‌بندی صحبت ایشان، این است که ایشان به شدت از این وضعیت ناراحت هستند و خواستار شکل‌گیری انقلابی تازه در فضای مجازی‌اند و دستور داده‌اند که این اتفاق، رخ بدهد. در وضعیت موجود، کسانی با شرایطی در سرویس‌هایی که خطر کمتری دارند و افرادی که به آنها آسیب نمی‌رسد، می‌توانند در این حوزه‌ها فعالیت کنند. این، درخواست حضرت آقا است؛ البته ما باید به سرعت از این مرحله عبور کنیم.

سخن پایانی

مقام معظم رهبری، ولایت امر را در اختیار دارند و همه ما حرکت صحیح را در اطاعت از ایشان می‌دانیم و همه نیروهای انقلاب باید حول صحبت‌های ایشان جمع شوند. ایشان می‌فرمایند: اگر بچه‌های انقلاب در مسئله‌ای اختلاف دارند، طبیعی است؛ ولی آنها باید حول گفتمان حضرت امام و اصول، به یک وحدت گفتمانی برسند. وقتی بچه‌های انقلاب وحدت گفتمانی نداشته باشند و با هم مباحثه نکنند، به تشتت گفتمانی می‌رسند و انرژی آنها صرف مقابله با همدیگر می‌شود. ❏

داشته باشند که یکی از آنها این بود که شما باید در علوم نظامی در رده اول کشورهای دنیا باشید؛ اگر ما در این مقام به جایگاه مناسب نرسیده باشیم، آیا باید عرصه را رها و به نوعی فرار کنیم؟ خیر، دو کار باید صورت بگیرد: تعدادی از مردم مقاومت کنند تا دشمن شهر را نگیرد و گروهی دیگر باید به سرعت سلاح‌های قدرتمندتری را بخرند یا بسازند؛ هر کاری می‌توانند با سرعت انجام بدهند؛ یعنی هر روزی که این کار دیرتر انجام بگیرد، باعث این است که سربازان ما کشته بشوند و خیانت بشود؛ یعنی یک روز تأخیر در رساندن ابزار مناسب جنگی به نیروهای نظامی، باعث خیانت به آنهاست. فضای مجازی هم این چنین است.

برخی کلام رهبر انقلاب را درست نفهمیده‌اند و می‌گویند: شما این قدر از فضای مجازی انتقاد نکنید؛ خود حضرت آقا فرموده‌اند وارد این فضا بشوید و دشمن را عقب برانید. این، فهم بسیار غلطی است و همانی است که دشمنان می‌خواهند. حضرت آقا از ما خواسته‌اند که زیرساخت‌ها را درست کنیم. غربی‌ها، هم خوبی دارند و هم بدی. حضرت آقا اصرار دارند که ما خوبی‌های آنها را بگیریم؛ ولی ما اصرار داریم که بدی‌های آنها را بگیریم.

حوزه مصرف، پایین‌ترین حد فناوری است. حضرت آقا دوست دارند که ما سازنده شبکه اجتماعی باشیم؛ اما آمریکا اصرار دارد که ما استفاده‌کننده شبکه‌های اجتماعی مانند اینستاگرام و تلگرام باشیم؛ ولی اگر بخواهیم به یک‌هزارم این فناوری دسترسی پیدا کنیم، ده‌ها مانع بر سر راه ما قرار می‌دهند و متأسفانه، برخی افراد در این خصوص دچار فهم غلط شده‌اند و از صحبت‌های ایشان آن چیزی را اراده می‌کنند که دشمن می‌خواهد. دشمن نیز